

OLA KRAKOWIAK*, ŁUKASZ POPLAWSKI**
Kraków

ROZWÓJ REGIONALNY W ASPEKTCIE INNOWACJI***

Słowa kluczowe: rozwój regionalny, rozwój społeczno-gospodarczy, czynniki rozwoju regionalnego, innowacja

STRESZCZENIE

W artykule podjęto temat innowacji w rozwoju regionalnym, które jako czynnik rozwoju są różnie analizowane. Innowacje są siłą napędową współczesnej gospodarki i wymagają nakładów oraz wsparcia, gdyż w przyszłości będą stanowiły o wzroście i rozwoju społeczno-gospodarczym kraju.

Wprowadzenie

Obecne czynniki wzrostu gospodarczego, takie jak: niskie koszty pracy czy dostępność tanich surowców, podlegają coraz większemu ograniczaniu. Z tego powodu niezbędne jest poszukiwanie innych możliwości przewagi konkurencyjnej, a sposobem na utrzymanie stabilnego rozwoju gospodarczego może być rozwój innowacji. Polska jako kraj członkowski jest zmuszona nadrabiać wieloletnie zaległości, przy czym również jest wykonawcą Strategii *Europa 2020*, w myśl której nowe technologie mogą wspierać zrównoważony rozwój poprzez stymulowanie gospodarki, która najwydajniej korzysta z zasobów, jest konkurencyjna i służy środowisku. W obecnych warunkach istotnego znaczenia nabierają uwa-

* Ola Krakowiak, mgr, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, e-mail: ola.krakowiak@wp.pl.

** Łukasz Popławski, dr hab., prof. UR, Wydział Rolniczo-Ekonomiczny, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, e-mail: rmpoplaw@gmail.com.

*** Praca finansowana ze środków DS.3121/ZEiPG i funduszu dydaktycznego WR-E Uniwersytetu Rolniczego im. H. Kołłątaja w Krakowie.

runkowania rozwojowe poszczególnych regionów, na których powinny się opierać kierunki rozwoju danych województw, w szczególności poprzez rozwój innowacyjnych sektorów gospodarki. Innowacyjność jako czynnik rozwoju regionalnego jest w koncepcjach i teoriach różnie rozpatrywana. Powszechnie uważa się, że rola innowacji i czynników je wspierających będzie wzrastać ze względu na to, że w tym aspekcie upatruje się przewagi konkurencyjnej każdego regionu. Celem artykułu jest przedstawienie roli innowacji w rozwoju regionalnym.

Innowacje – podstawowe zagadnienia

W literaturze przedmiotu istnieje wiele definicji innowacji. W Polsce słowo „innowacja” definiowane jest jako „wprowadzenie czegoś nowego, rzecz nowo wprowadzona, nowość, reforma”¹. Działalność innowacyjna to całokształt działań naukowych, technicznych, organizacyjnych, finansowych i komercyjnych, które prowadzą lub mają w zamierzeniu prowadzić do wdrażania innowacji². Wielu autorów, w tym Piotr Niedzielski i Katarzyna Rychlik³, twierdzi, że słowo „innowacja” pochodzi od łacińskiego słowa *innovatis* i oznacza „odnowę”, czyli tworzenie czegoś nowego. W pracy Władysława Janasza i Katarzyny Kozioł⁴ „innowacja” utożsamiana jest z potrzebą wprowadzenia zmiany na lepsze. Sama działalność innowacyjna dotyczy także badań i rozwoju (B + R), które nie są bezpośrednio związane ze zmianami innowacyjnymi.

Joseph Alois Schumpeter za innowacje uważa⁵:

- a) wprowadzanie do produkcji nowych lub udoskonalenie dotychczas istniejących wyrobów;
- b) wprowadzanie nowej lub udoskonalonej metody wytwarzania;
- c) stworzenie nowego rynku;
- d) zastosowanie nowej formy sprzedaży lub zakupów istniejących wyrobów;
- e) zastosowanie nowych surowców lub półfabrykatów;
- f) wprowadzenie nowej organizacji procesów.

¹ *Słownik wyrazów obcych*, red. J. Tokarski, PWN, Warszawa 1980, s. 307.

² A. Rudzewicz, A. Strychalska-Rudzewicz, *Strategie produktów innowacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2014, s. 10.

³ P. Niedzielski, K. Rychlik, *Innowacje i kreatywność*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2006, s. 22–27, 45–47, 221–225.

⁴ W. Janasz, K. Kozioł, *Determinanty działalności innowacyjnej przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2007, s. 34–44.

⁵ J.A. Schumpeter, *Teoria rozwoju gospodarczego*, PWN, Warszawa 1960, s. 4–5, 27.

Już w 2001 roku Wiesław Grudzewski i Irena Hejduk⁶ stwierdzili, że dzięki innowacjom uzyskuje się podniesienie produktywności, wydajności i jakości pracy, poprawę i unowocześnienie procesów wytwórczych, wzrost jakości wyrobów i ich konkurencyjności, zwiększenie ogólnej sprawności i efektywności działania, zlikwidowanie barier i aktywizację zasobów, udoskonalenie organizacji i metod pracy, poprawę bezpieczeństwa i warunków pracy, zastępowanie pracy żywej w związku z wyższym poziomem organizacji i lepszej wydajności związanej z bardziej nowoczesnym wyposażeniem technicznym.

W obecnych warunkach wielu autorów twierdzi, że rozwój gospodarczy wykorzystuje koncepcję gospodarki opartej na wiedzy (GOW) i charakteryzuje się wzrostem znaczenia innowacyjnych działań w obszarze:

- produktów,
- procesów,
- marketingu,
- organizacji.

Aby zapewnić rozwój ekonomiczny państwa, regionu czy firmy, należy zapewnić rosnący, a przynajmniej stabilny popyt na wytwarzane produkty albo świadczone usługi. O sukcesie lub porażce ekonomicznej decyduje konkurencyjność oferty.

Konkurencyjność w dzisiejszym świecie, zgodnie z literaturą przedmiotu oznacza, że społeczeństwo jest zorganizowane w taki sposób, że jest w stanie wykorzystywać i wchłaniać nowości, ale przede wszystkim je wytwarzać, żeby sprzedać innym. Nie są już ważne, tak jak w początkach polskiej transformacji, imitacje czy naśladownictwo zagranicznych rozwiązań, lecz innowacje o charakterze technologicznym i organizacyjnym stworzone i wdrożone przez własne podmioty.

Konkurencyjność zależy także od atrakcyjności oferty i sposobu promocji przy możliwym wykazaniu i wyeksponowaniu cech produktu, których oferty konkurencyjne nie posiadają. Konkurencyjność jest zatem funkcją działań innowacyjnych decydujących o rozwoju kraju czy regionu lub o sukcesie poszczególnych przedsiębiorców, dlatego w krajach wspierających aktywnie konkurencyjność i innowacyjność gospodarki polityka innowacyjna wchodzi w obszar prac administracji państwowej z zestawem instrumentów wsparcia tej działalności.

⁶ W. Grudzewski, I. Hejduk, *Projektowanie systemów zarządzania*, Difin, Warszawa 2001, s. 75, 451–452.

Reasumując, należy podkreślić, że działania innowacyjne są obecnie uznawane za podstawowy warunek utrzymania i wzmocnienia pozycji podmiotu na rynku, najczęściej przedsiębiorstwa, ale również regionu.

Rozwój regionalny i jego czynniki

Pojęcie „region” jest używane w różnych znaczeniach. Wyróżniamy więc między innymi regiony geograficzne, polityczne, ekonomiczne, urbanistyczne, planistyczne. Zasadniczy jest podział między pojęciami: regionu naturalnego (fizyczno-geograficznego) i regionu ekonomicznego (gospodarczego).

Antoni Fajferek definiuje region ekonomiczny jako „terytorialny kompleks produkcyjno-usługowy, wyróżniający się od otaczających obszarów swoistymi formami zagospodarowania”⁷. Podkreśla on także historyczny jego charakter podlegający rozwojowi i permanentnym zmianom. Równie często spotykaną definicją jest propozycja Kazimierza Secomskiego⁸, który regionem ekonomicznym nazywa „określony obszar danego kraju, na którym w wyraźny sposób wykształcił się zespół sił wytwórczych wzajemnie ze sobą powiązanych”. Natomiast Kazimierz Kuciński określa region jako „zespół przylegających do siebie obszarów (jednostek elementarnych przestrzeni geograficznej) posiadających – pod względem pewnych kryteriów – możliwie wiele cech wspólnych i wykazujących możliwie wiele różnic w stosunku do obszarów otaczających”⁹.

W literaturze przedmiotu, jak już wspomniano, rozwój regionalny definiowany jest wielorako. Społeczeństwo powinno być nastawione pozytywnie do efektywnej adaptacji zmian, ciągłego dążenia do poprawy jakości, sprawności działania. Klasyfikację czynników rozwoju regionalnego z uwzględnieniem innowacyjności gospodarki, przedstawiono w tabeli 1.

Istnieje wiele czynników decydujących o tym, czy dane miasto, region, przedsiębiorstwo lub cały kraj są innowacyjne. Niektóre z tych czynników odgrywają mniejszą rolę, inne są kluczowe. Wpływ danego czynnika na innowacyjność przedsiębiorstwa zależy od branży, wielkości firmy, jej lokalizacji i wielu innych parametrów. W opinii wielu naukowców kluczowe znaczenie dla innowacyjności mają czynniki związane z zasobami ludzkimi, a w szczególności dwa z nich: poziom kształcenia na lokalnych uczelniach oraz ogólna jakość zasobów

⁷ A. Fajferek, *Region ekonomiczny i metody analizy regionalnej*, PWE, Warszawa 1966, s. 9.

⁸ K. Secomski, *Wstęp do teorii rozmieszczenia sił wytwórczych*, PWN, Warszawa 1956, s. 71.

⁹ K. Kuciński, *Podstawy teorii regionu ekonomicznego*, PWN, Warszawa 1990, s. 17.

na lokalnym rynku pracy. W Krakowie szczególne znaczenie przywiązuje się do jakości kształcenia akademickiego, a Warszawa znacznie różni się na tle pozostałych miast w opiniach naukowców, którzy częściej niż gdzie indziej doceniają wagę wsparcia innowacji przez władze samorządowe i centralne, bo jakość zasobów na lokalnym rynku pracy w Warszawie jest wysoka dzięki przyciąganiu wysoko wykwalifikowanych kadr.

Tabela 1

Czynniki rozwoju regionalnego z uwzględnieniem innowacyjności

Czynnik rozwoju	Tradycyjny punkt widzenia	Nowoczesny punkt widzenia	Gospodarka oparta na wiedzy
Zatrudnienie	więcej firm to więcej miejsc pracy	przedsiębiorstwa tworzące nowe miejsca pracy dopasowują je do kwalifikacji mieszkańców	rozwój intelektualny poprzez szkolenia i naukę na potrzeby rynku pracy i rozwoju przedsiębiorstwa
Baza rozwojowa	rozwój istniejących sektorów gospodarki	tworzenie nowych instytucji gospodarczych	rozwój nowych sektorów i wprowadzanie innowacyjności w istniejących
Korzyści miejsca	korzyści komparatywne bazujące na aktywach fizycznych	korzyści komparatywne bazujące na jakości środowiska	korzyści komparatywne w oparciu o jakość środowiska i kapitału intelektualnego
Zasoby wiedzy	wiedza istniejących kadr	wiedza jako generator rozwoju społeczno-ekonomicznego	wiedza, informacja i innowacyjność oraz mobilność jako podstawa rozwoju

Źródło: Ł. Popławski *Uwarunkowania ekorozwoju gmin wiejskich na obszarach chronionych województwa świętokrzyskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 37.

Wielu autorów, między innymi Łukasz Popławski¹⁰, twierdzi, że nie tylko kapitał ludzki jest ważny, ale także – a może i ważniejszy – kapitał społeczny czy intelektualny. Ta kwestia obecnie jest bardzo mocno akcentowana w badaniach, podobnie jak problem wsparcia instytucjonalnego procesów innowacyjnych w ramach polityki inwestycyjnej. Szczegółowy opis działań podejmowanych przez państwo w zakresie polityki inwestycyjnej jest przedstawiony w pracy Danuty Miłaszewicz¹¹.

¹⁰ Ł. Popławski, *Uwarunkowania ekorozwoju gmin wiejskich na obszarach chronionych województwa świętokrzyskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 74–82.

¹¹ D. Miłaszewicz, *Problem wyboru narzędzi realizacji roli państwa w procesach inwestycyjnych w Polsce w okresie przemian*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2007.

Najbardziej rozwinięte kraje świata osiągnęły swoją pozycję i wysoki stopień zaawansowania dzięki gospodarce opartej na wiedzy (GOW). Gospodarka ta wykorzystuje wielokierunkowo wiedzę, informację i kapitał ludzki oraz społeczny, a zwłaszcza intelektualny, celem kształtowania i pobudzania rozwoju społeczno-gospodarczego. Innym istotnym elementem w gospodarce opartej na wiedzy jest współdziałanie państwa, przedstawicieli nauki i przedsiębiorców. Jerzy Kleer określił warunki wyjściowe dla rozwoju GOW w sposób następujący¹²:

- a) gospodarka i społeczeństwo mają charakter otwarty;
- b) gospodarka musi osiągnąć wysoki poziom rozwoju, który współcześnie oscyluje wokół 20 tys. dolarów na mieszkańca, a struktura PKB charakteryzuje się 70% udziałem usług w jego tworzeniu;
- c) społeczeństwo ma wysoki poziom edukacji, w którym za standard jest uznane wykształcenie średnie, a wyższe obejmuje co najmniej połowę ludności zawodowo czynnej;
- d) GOW jest gospodarką innowacyjną, gdzie udział nakładów na B + R wynosi około 3% PKB;
- e) innowacyjność jest funkcją przynajmniej trzech zmiennych: kreatywności ludzi, popytu na innowacje oraz odpowiedniego klimatu proinnowacyjnego, jaki musi tworzyć państwo;
- f) GOW tworzy nową strukturę ekonomiczną i społeczną oraz wymusza istotne modyfikacje w funkcjach sektora publicznego.

Badania i rozwój są najważniejszym źródłem innowacji oraz służą pozyskiwaniu nowej wiedzy. Te z kolei są źródłem wzrostu efektywności gospodarowania, który odbywa się w dużych ośrodkach (ośrodki wzrostu). Z punktu widzenia rozwoju innowacyjności istotne są nakłady na prace badawczo-rozwojowe, a ich niski poziom w Polsce jest powszechnie znany. Zespół profesorski¹³ określił udział nakładów na badania i rozwój w relacji do PKB w Polsce w 2009 roku na 0,68% przy średniej dla UE-27 powyżej 2%. Niski ich poziom czy wręcz brak, zwłaszcza na terenach wiejskich, stanowi barierę i przeszkodę dla procesów modernizacyjnych na obszarach wiejskich, nie mówiąc już o budowie gospodarki napędzanej wiedzą czy innowacyjnością.

¹² J. Kleer, *Gospodarka oparta na wiedzy a globalizacja: związki czasowe i przyczynowe*, w: *GOW – wyzwanie dla Polski*, red. J. Kotowicz-Jawor, PWE, Warszawa 2009, s. 69–79.

¹³ T. Geodecki, G. Gorzelak, J. Górniak, J. Hausner, S. Mazur, J. Szlachta, J. Zaleski, *Kurs na innowacje. Jak wyprowadzić Polskę z rozwojowego dryfu?*, Fundacja GAP, Kraków 2012, s. 24.

Reasumując należy zwrócić uwagę na to, że w efekcie wzmożonego rozwoju i oddziaływań (w skali światowej) radykalnie wzrasta podatność na zmiany i nowe technologie oraz różnorodne uwarunkowania globalne i wpływy międzynarodowe, zwłaszcza w zakresie wykorzystania przesyłu danych, czy wzorce społeczne lub konsumpcyjne. Zarówno jednostki, społeczności, przedsiębiorstwa, jak i instytucje publiczne muszą się szybciej dostosowywać do globalnego rynku wymiany wiedzy, informacji, usług, towarów czy procesów technologicznych. Dla niektórych przedsiębiorców jakość łączności internetowej będzie mieć większą wagę niż jakość innego typu infrastruktury w procesach rozwoju. Jak podkreśla Jan Siekierski¹⁴, ważną kwestią dalej pozostaje zbudowanie większego potencjału innowacyjnego i trwałych procesów innowacyjnych.

Podsumowanie

Przedstawione wybrane podstawowe problemy rozwoju regionalnego uwzględniające czynnik innowacyjności niestety nie wyjaśniają w pełni wielu kwestii w rozwoju regionalnym, między innymi mechanizmu różnicowania się regionów ze względu na rozwój społeczno-gospodarczy. Wieloaspektowy proces, jakim jest rozwój regionalny, jest i będzie jeszcze przez wiele lat stanowił przedmiot badań ze względu na coraz nowsze aspekty w zakresie czynników rozwojowych w tym procesie, zwłaszcza z powodu zmian ilościowych i jakościowych, które trudno wyjaśnić. Gdy działają innowacyjni przedsiębiorcy oraz kompetentne i aktywne instytucje władzy publicznej, które wspierają procesy innowacyjne, region eksportuje dobra i usługi, rozwija infrastrukturę, korzysta z wiedzy i technologii, dostarcza na rynek nowe zaawansowane produkty i usługi. To wszystko odbywa się już na poziomie regionalnym oraz lokalnym i dlatego tak istotne znaczenie ma samorządność i inicjatywy oddolne, które są podstawowym czynnikiem rozwoju. W konsekwencji procesy innowacji koncentrują się w regionach o najkorzystniejszych warunkach społeczno-ekonomicznych oraz na terenach dających największe efekty. Innowacyjność w naturalny sposób wiąże się z ośrodkami wzrostu, a nie obszarami peryferyjnymi, ze względu na kapitał ludzki i społeczny czy intelektualny.

Możliwości innowacyjne mają zasadnicze znaczenie dla sukcesu w gospodarce. Należy nadmienić, że dostrzega się pozytywny wpływ innowacji na funkcjonowanie i rozwój gospodarczy. Dysproporcje w zakresie innowacji opóźniają

¹⁴ J. Siekierski, *Procesy innowacyjne w polskim agrobiznesie w latach 2004–2020 w świetle dokumentów strategicznych i operacyjnych*, w: *Agrobiznes w teorii i w praktyce*, red. A. Olszańska, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2014, s. 72–73.

procesy doganiania gospodarek bardziej rozwiniętych przez słabiej rozwinięte kraje. W Finlandii, Szwecji, Niemczech, Austrii wydaje się na badania i rozwój zdecydowanie większe środki finansowe niż w Polsce.

Wykorzystanie wiedzy w praktyce oraz wdrażanie innowacji poprawia efektywność funkcjonowania przedsiębiorstw na rynku oraz ich konkurencyjność względem innych podmiotów. Determinuje to wzrost produkcji oraz większe dostosowanie firm do wymagań klientów dzięki nowym czy ulepszonym produktom oraz bardziej zaawansowanym usługom. Zwiększenie produkcji stwarza możliwość wytworzenia wyższej wartości PKB kraju oraz pozytywnie przekłada się na rynek pracy (efektywność gospodarowania przyczynia się do tworzenia nowych miejsc pracy).

Podsumowując, należy podkreślić, że największym zagrożeniem dla prawidłowego rozwoju jest przegrana słabszych regionów w konkurencji o rynki zbytu z bardziej wydajnymi i lepiej zorganizowanymi. W wyniku występujących efektów synergii, gdzie wraz z szybszym rozwojem przemysłu (sektora) w regionach bardziej konkurencyjnych, skoncentrowanych najczęściej na zaawansowanych działaniach innowacyjnych, pojawia się napływ najwyżej wykwalifikowanych kadr i zasobów kapitałowych z regionów mniej konkurencyjnych, co może się przyczynić do stagnacji tych ostatnich. Natomiast procesy innowacyjne powinny przebiegać nie tylko w ośrodkach wzrostu czy regionach rozwiniętych, ale również w słabszych regionach, na przykład w szeroko pojętym agrobiznesie.

Bibliografia

- Fajferek A., *Region ekonomiczny i metody analizy regionalnej*, PWE, Warszawa 1966.
- Geodecki T., Gorzelak G., Górnica J., Hausner J., Mazur S., Szlachta J., Zaleski J., *Kurs na innowacje. Jak wyprowadzić Polskę z rozwojowego dryfu?*, Fundacja GAP, Kraków 2012.
- Grudzewski W., Hejduk I., *Projektowanie systemów zarządzania*, Difin, Warszawa 2001.
- Janasz W., Kozioł K., *Determinanty działalności innowacyjnej przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2007.
- Miłaszewicz D., *Problem wyboru narzędzi realizacji roli państwa w procesach inwestycyjnych w Polsce w okresie przemian*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2007.
- Niedzielski P., Rychlik K., *Innowacje i kreatywność*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2006.

- Kleer J., *Gospodarka oparta na wiedzy a globalizacja: związki czasowe i przyczynowe*, w: *GOW – wyzwanie dla Polski*, red. J. Kotowicz-Jawor, PWE, Warszawa 2009.
- Kuciński K., *Podstawy teorii regionu ekonomicznego*, PWN, Warszawa 1990.
- Popławski Ł., *Uwarunkowania ekorozwoju gmin wiejskich na obszarach chronionych województwa świętokrzyskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Rudzewicz A., Strychalska-Rudzewicz A., *Strategie produktów innowacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2014.
- Secomski K., *Wstęp do teorii rozmieszczenia sił wytwórczych*, PWN, Warszawa 1956.
- Siekierski J., *Procesy innowacyjne w polskim agrobiznesie w latach 2004–2020 w świetle dokumentów strategicznych i operacyjnych*, w: *Agrobiznes w teorii i w praktyce*, red. A. Olszańska, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2014.
- Schumpeter J.A., *Teoria rozwoju gospodarczego*, PWN, Warszawa 1960.
- Słownik wyrazów obcych*, red. J. Tokarski, PWN, Warszawa 1980.

REGIONAL DEVELOPMENT IN THE ASPECT OF INNOVATIONS

Keywords: regional development, socio-economic development, factors of regional development, innovation

SUMMARY

In the future, they will determine the growth and the socio-economic development of countries. The objective of the paper is presentation of innovation in regional development. Innovation as a factor of regional development is differently analyzed. The one of the divisions in this regard. Innovation is the driving force of modern economy and it requires investment and support.